

Bir şeirin və Azafli Mikayılın taleyi

Hörmətli Nəsiman müəllim,
"Ədəbiyyat qəzeti"nin 20 yanvar tarixli sayında "Azərbaycan mətbuatı: gizli nəşrlər, "samizdatlar" adlı 2-ci məqalənizi oxudum. Yazı həddən artıq xoşuma gəldi. Bəzi insanların "cəhalət yuxusu"ndan ayılması yolunda qeyri-adi gücə malik yazıdır. Nə gizlədim, bizdə unutkanlıq baş alıb gedir. Siz boz kütləni, hətta bəzi manqurtlaşmış ziyalıları yad-şa qaytarmaqda əvəzsiz işlər görürsünüz.

Mən sizi cəsarətli, son dərəcə zəhmətkeş alim kimi tanıyıram.

Sizi tanıyandan bəri gözlərinizdən qəm-qüssə, kədərin əskik olduğunu görməmişəm. Sovet quruluşunda yer-göy sığmayan haqsızlıqlar, sonra isə didərginlik həyatı, doğma yerlərin həsrəti öz işini görmüşdür. Şükürlər olsun ki, indi hər iki nisgilə son qoyulub.

Qardaşım, sevincinə qoşuluram.

Nəsiman müəllim, məqaləinizdə sovet sisteminin riyakarlığını ifşa edən, iç üzünü açıb göstərən "Kommunizmə gedirik biz" adlı şeirin Dəmir Gədəbəyliyə məxsus olduğunu yazırsınız.

İnciməyin, mən başqa fikirdəyəm. Əvvəlcə bu şeirin yaranma səbəbini göstərmək istəyirəm. Sovet mətbuatı gur-gur guruldayırdı ki, kommunizmə yaxınlaşmışıq. Hətta dövlət başçısı Nikita Xruşov bir dəfə çıxışında lovğa-lovğa dedi ki, sizi bilmirəm, mən kommunizmi görəcəm.

"Kommunizmə gedirik biz", sizin də qeyd etdiyiniz kimi, sovet rejiminə istehza ilə yazılıb.

İndi isə mətləbə keçərək demək istəyirəm ki, keçən əsrin 80-ci illərində radio və televiziya Mikayıl Azafliyə həsr etdiyim verilişlərdə o vaxtlar xalq arasında geniş yayılan bu şeir haqqında danışanda redaksiya müdiri, böyük ziyalı və yazıçı Nahid Hacızadə dedi ki, 50-ci illərin 1-ci yarısında Tovuz şəhərində Puşkin adına məktəbdə oxuyarkən həmin şeiri dəfələrlə eşidib. O vaxt Dəmir Gədəbəylinin 15-16 yaşları idi. Hələ heç rayon qəzetində də şeiri çıxmamışdı. Mikayıl Azafli "Kommunizmə gedirik biz" adlı şeiri oxuyub zindana düşəndə Dəmir ADU-nun tələbəsi idi.

Mən tərtib etdiyim, Mikayıl Azaflinin külliyyatını içine alan "Qoca Azafliyə" (Bakı, "Nurlan", 2008, 760 səh.) kitabına "Ön söz"də bu münasibətlə yazmışam: "Azafli Mikayıl lap cavanlıqdan, güman ki, istedadlı, ilahi vergili olduğuna görə ötkəm olub. Qorxu bilməyib. Tovuz rayonunun Qaraxanlı kəndindən olan el şairi Seyid Bəndənin Sovet dönməsində nəinki məclislərdə oxunması, hətta dilə gətirilməsi belə təhlükəli olan

*Əlimizdə zorba çomaq,
Başımızda motal papaq,
Ağ şalvarda qara yamaq
Kommunizmə gedirik biz.*

- misraları ilə başlayan şeirini hansısa məclisdə oxuduğuna görə Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin qara siyahısına düşmüş, qara buludlar başının üstünü almışdı. Bu, aşıqı həbsxanaya gətirib çıxarmışdı. "Oğurluqda və evində silah saxlamaqda təqsirli bilinib" damğası ilə sənətkar dörd il (1961-1964) azadlıqdan məhrum edilmişdi.

Hörmətli Nəsiman müəllim, şübhəm yoxdur ki, gələcəkdə müxtəlif vaxtlarda yazdığınız məqalələrinizi toplu halda çap etdirəcəksiniz. Odur ki, mənim qeydlərimi nəzərə almağınızı təmənna edirəm.

Aşığın günahsız olduğu, Sovet quruluşunun riyakarlığı hamıya bəlli idi. Aşığın özü bu barədə yazırdı:

*Ədalət, həqiqət carçısı oldum,
Töküldü üstümə günah, amandı.*

İllər sonra da aşığın günahsız olduğunu, ona şər atıldığını hər məqamda hamı vurğulayırdı. Bu baxımdan kəlbəcərli şair Dastançı Əlinin (Əli Qurbanov) aşıqı Kəlbəcərə oğlunun toyuna dəvət etdiyi şeir-məktubu maraqlıdır:

*Ay Azafli, xeyir olsun həmişə,
Daha ömrün boyu şərdən uzaq ol.
Zəhməti qəbul et, istəyinlə,
Oğlumun toyuna buyur, qonaq ol.*

*Dostun zəhmətini çəkmək bir haqdi,
Bəzən çatışmayır insanın vaxtı.
Əlidən çağırıb yada salmaqdi,
Gəlməsən də sağ ol, gəlsən də sağ ol.*

Onu da deyək ki, həbsxana həyatı sənətkara bir universitetdə qazanılacaq qədər təcrübə qazandırmışdı. Onu daha da mətinləşdirmişdi. Onun zindan həyatından bəhs edən "Ağarmayın, ay saçlarım, amandı", "Bülbül", "Deyəmmərəm", "Sən demə", "Döndü körpələrin qana yaşları" kimi onlarla gəraylı və qoşmaları aşıq hələ zindandaykən dillər əzbəri olmuşdu...

Nahaqdan zindana atılan aşıq azadlığa çıxandan sonra da sovet sistemini ifşa etməkdən çəkinmirdi. Tutumu, dərin mənası ilə qalaq-qalaq kitablara sığmayan tale yüklü dərclərimizi, xalqımıza üz vermiş bəlaları görün Azafli Mikayıl birçə bəndədə necə məhəretlə ifadə etmişdir:

*Qoca Azafliyəm, dilim var, lalam,
Təbrizdə qardaşım, Sibirdə balam.
Elə dərd varmı ki, çəkməmiş olam,
Bax, onlar ağartdı başımı mənim.*

Mətləbdən bir az uzaqlaşdıq.
"Kommunizmə gedirik biz" şeiri ilə bağlı siz yazırsınız ki, o zaman "Azərbaycanda xalq arasında gizli yayılan bir şeir var idi: "Kommunizmə gedirik biz". Əslində, sovet rejiminə istehza ruhunda yazılmış bu şeirin müəllifi haqqında müxtəlif fikirlər var. Şair

Qəzənfər PƏŞAYEV

Dəmir Gədəbəyli isə bu şeirin ona məxsusluğunu qeyd edirdi.

DTK işçiləri bu şeirin müəllifini tapmağa çalışırdılar. D.Gədəbəylini həbs edib altı ay DTK-da saxladılar, işgəncə verdilər, dırnağını qopardılar və sonda müstəntiqə etiraf etdi ki, şeirin müəllifi odur. Həmin şeirdən:

*Ar-namusu ata-ata
Kommunizmə gedirik biz.
Bir-birimizi sata-sata
Kommunizmə gedirik biz".*

Hörmətli Nəsiman müəllim, "Kommunizmə gedirik biz" şeirinin Dəmir Gədəbəyliyə məxsus olmamasını sübut edən faktlar vardır.

Əvvəla, onu deyim ki, sizin də bildiyiniz kimi, Dəmir Gədəbəyli ADU-nun filologiya fakültəsini bitirib. 15 kitabın müəllifidir. Xeyli sayda şeirinə musiqi bəstələnib. Tanınmış şair idi. Belə olan halda, adi bir gəraylıda heca pozğunluğuna yol verə bilməzdi. Fikir versəniz, yazınızda misal gətirdiyiniz bəndin "Bir-birimizi sata-sata" misrasında heca artıqlığına təsadüf edilir. Belə nöqsanlara el şairləri yol verə bilər, əsl şairlər yox.

İkinci bir fakt. Məlum məsələdir ki, sovet dönməsində belə bir şeiri yazmaq, sonralar da qəhrəmanlığa bərabər tutulardı. Şairə başucalığı gətirər, tərcümeyi-halını və yaradıcılığını bəzəyər. Professor Teymur Əhmədovun 2011-ci ildə çap olunan "Azərbaycan Yazıçıları XX-XXI yüzillikdə Ensiklopedik məlumat kitabı"nda Dəmir Gədəbəylinin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş oçerkdə (səh.173), həqiqətə idisə, bu çox mühüm fakt öz əksini tapmalıydı, nə yazıq ki, tapmayıb.

Bu, bir yana. Yazırsınız ki, DTK işçiləri bu şeirin müəllifini tapmağa çalışırdılar. Dəmir Gədəbəylini həbs edib altı ay DTK-da saxladılar, işgəncə verdilər, dırnağını qopardılar və sonda müstəntiqə etiraf etdi ki, şeirin müəllifi odur.

Nəsiman müəllim, Dəmir Gədəbəylinin tərcümeyi-halında bu fakt da öz əksini tapmayıb.

Məsələyənə bağlı şairin Milli Kitabxanamızda yer alan, xüsusilə, 2010-cu ildən sonra çap olunan "Azərbaycan yaraları", "Muqə Namaz" və "Şöhrətli 100 il" kitablarında gədən şeir və poemaları ilə tanış oldum. Şairin bu əsərlərinə görkəmli şair və alimlərimiz "Ön söz" yazıblar. Nə qələm sahiblərinin yazılarında "Kommunizmə gedirik biz" şeirinə işarəyə, nə də şairin şeirləri arasında ona təsadüf etmədim.

Deyilənlər qəti şəkildə o qənaətə gəlməyə imkan verir ki, "Kommunizmə gedirik biz" şeiri Dəmir Gədəbəyliyə məxsus deyil.

Hörmətli Nəsiman müəllim, şübhəm yoxdur ki, gələcəkdə müxtəlif vaxtlarda yazdığınız məqalələrinizi toplu halda çap etdirəcəksiniz. Odur ki, mənim qeydlərimi nəzərə almağınızı təmənna edirəm.

Səmimiyyətlə...